

ÉRSEKÚJVÁR VÁROS KÉTNYELVŰSÉGE

Szabolcs SIMON¹

ABSTRACT

Bilingualism in the city of Nové Zámky in Slovakia

The aim of the research on which our paper is based is to create a "map" of the bilingualism of Nové Zámky. Two autochthonous nationalities live in the city, which has a Hungarian majority. The research is rooted in a fieldwork made by the method of questionnaire survey, and examines socio-linguistic, sociological and socio-psychological variables. An important viewpoint of the research is to define the nationality and the first language of the informants, since the aim of the project is to make a diagnosis on the orientations and opinions of them, and to make clear their attitude to the bilingualism, national autodefiniton and the assimilative tendencies of the settlement.

KEYWORDS

ethnic komposition, bilingualism, informants, sociolinguistic survey, Hungarian speaker's community in Slovakia, linguistic and sociolinguistic variable

Bevezetés²

Dolgozatunk tárgya Érsekújvár város kétnyelvűségének bemutatása, mind a magyar, mind a szlovák nemzetiségűek/anyanyelvűek szempontjából. A tanulmány első részében bemutatjuk a várost, a vizsgálat módszerét és az adatközlőket. Felmérésünkben a nyelvhasználat különféle kérdéseivel foglalkozunk; képet nyújtunk az adatközlők anyanyelvi és másodnyelvi ismereteiről, a magyar és a szlovák nyelv használatának elterjedtségéről a közéleti és a családi nyelvhasználatban (vö. Lampl 2011), az adatközlők idegen nyelvi ismereteiről és egyebekről. A kutatás eredményeit statisztikai adatokkal illusztráljuk, és a jobb áttekinthetőség céljából táblázatokban is bemutatjuk.

1. Néhány adat Érsekújvárról és történelméről

Érsekújvár területének benépesedését a középkorral kötik egybe. A középkorban ugyanis fontos kereskedelmi települések voltak ezen a területen. Érsekújvár város megalapítását akkorra teszik, amikor Várday Pál esztergomi érsek megépítette az érsekújvári várat, tehát 1545-re. Az újvári vár a Nyitra folyó mentén épült az érsekég birtokai védelmére. (https://www.novezamky.sk/hu/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700041&id=1159&p1=5637)

A második vár az Új vár (Castrum Novum, Oláhújvár) elnevezést kapta. Az első a Nyitra folyó bal oldalán, az Új vár viszont a jobb oldalon található. Az elsőnek megépülő várhoz a későbbiekben erőd is épült, amely hat füles-bástyából és két várkapuból állt. 1663-ban Ahmed Köprülü pasa tartománynak nevezte ki Érsekújvárt, amely az *Eyalet-i Uyvar* nevet kapta. 1685-ben Lotharingiai Károly és Heisler ezredes visszaszerezték a várost a törököktől (vö. *Fragmenty mesta Nové Zámky* 2000: 24). 1691-ben vált Érsekújvár hivatalosan is várossá,

¹ Simon Szabolcs, PhD. Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom, simons@ujs.sk

² A tanulmány a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gamma Nyelvi Iroda támogatásával és a *Dél-Szlovákia kétnyelvűsége, különös tekintettel néhány választott település helyi önkormányzatának kétnyelvűségére* c. projekt (Fond na podporu kultúry národnostných menšín, 21-170-00334) keretében készült a komáromi Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

amikor Széchenyi György esztergomi érsek erre a kiváltságos rangra emeli. 1704-ben a kuruc generális, Bottyán János, Rákóczi hűséges katonája vezetése alá került a város, azonban nem tartott sokáig a kurucok itt tartózkodása, 1710-ben elhagyták a várost. 1724-ben III. Károly lebontatta a város védelmét szolgáló erődöt. 1918-ban, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlott, Érsekújvár a Csehszlovák Köztársaság része lett (vö. N. N. 2000).

Andódon, közvetlenül Érsekújvár mellett született, Czuczor Gergely, gyermekéveit Érsekújváron is töltötte. Az ő nevéhez fűződik az egyik jelentős szótárunk, a Czuczor–Fogarasi-féle szótár (*A magyar nyelv szótára*. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János, M. Tudom. Akad. rendes tagok. Pest, Emich Gusztáv magyar akadémiai nyomdásznál, 1862).

Napjainkban a város óvodái közül hat szlovák nevelési nyelvű, kettő pedig szlovák és magyar nevelési nyelvű. Az alapiskolák közül hat szlovák tanítási nyelvű és egy magyar, a Czuczor Gergely Alapiskola. A hét középiskolából, kettő gimnázium, a többi szakközépiskola. A gimnáziumok közül az egyik szlovák, a másik, a Pázmány Péter Gimnázium, pedig magyar tanítási nyelvű. A szakközépiskolák közül kettő szlovák, a másik három vegyes, szlovák és magyar tanítási nyelvű (vö. Strba 2008).

1.1. Érsekújvár város demográfiai adatairól

A város lakosságának száma 1970-től jelentősen emelkedik, azonban 1997-től kezdődően fokozatosan csökken. 1996-ban volt a legnagyobb számú a lakosság, 43 546, 2014-ben viszont már csak 38 941. Ezt a hullámzást valószínűleg befolyásolhatta a gyors gazdasági dinamizmus, majd ez követően a hanyatlás (vö. Gyurgyík 2004, 2011, 2014).

Érsekújvár lakossága nemzetiség tekintetében színes képet mutat. A szlovák és a magyar, mellett cseh, roma, zsidó, német származású polgárai is vannak. A 2011-es népszámlálás adatai alapján Érsekújvárban a lakosság 64,6%-a a szlovákot, 22,4%-a a magyart, 0,5%-a a csehet határozta meg nemzetiségeként; 11,7% nem szolgáltatott erről adatokat. Az alábbi 1. táblázat Érsekújvár, ill. az Érsekújvári járás lakosainak nemzetiségi eloszlását ábrázolja.

Nemzetiség	Érsekújvár városa		Érsekújvári járás	
	Lakosok	%	Lakosok	%
szlovák	25 618	64,62	84 006	58,17
magyar	8 863	22,36	48 483	33,57
cseh	216	0,54	651	0,45
roma	46	0,12	691	0,48
zsidó	27	0,07	32	0,02
bolgár	25	0,06	36	0,02
lengyel	21	0,05	48	0,03
német	18	0,05	39	0,03
ukrán	11	0,03	24	0,02
morva	10	0,03	35	0,02
horvát	9	0,02	16	0,01
orosz	9	0,02	24	0,02
ruszin	7	0,02	17	0,01
szerb	6	0,02	16	0,01
egyéb	118	0,30	258	0,18
nincs feltüntetve	4 642	11,71	10 041	6,95
összesen	39 646	100,00	144 417	100,00

1. táblázat: *Érsekújvár és az Érsekújvári járás lakosainak nemzetiség szerinti eloszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján*

Forrás: *Územný plán mesta Nové Zámky*, 2016: 29–30
https://www.novezamy.sk/assets/File.ashx?id_org=700036&id_dokumenty=20038 (letöltve:
2020.12.16.)

A legújabb, a 2021-es népszámlálási adatok szerint Érsekújvárnak 37 791 lakosa van. Ebből első nemzetiségként a magyart jelölte meg 8 101 lakos, második nemzetiségként pedig 1 056 lakos. A magyarok száma összesen 9 157, arányuk a városban 24,23% (Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai; vö. Czímer 2022a).

2. A felmérés módszere, az adatközlők bemutatása

A terepmunka során az volt a célunk, hogy legalább 40 magyar nyelven és 40 szlovák nyelven kitöltött kérdőívet gyűjtsünk fel. Az adatközlőket a terepmunkások elsősorban saját ismeret-ségi körükből választották ki, magyar, illetve szlovák nemzetiségű személyeket egyaránt. Ezenkívül véletlen mintavétellel kérdeztük le az adatközlőket a kutatáshoz készült kérdőívvel. Az adatközlők a kétféle, magyar és szlovák nyelvű kérdőív közül választhattak. A kutatás során az volt a cél, hogy a felmérésben – lehetőség szerint – nők és férfiak egyaránt vegyenek részt, hasonló arányban, illetve, a fiatal, középkorú és idősebb korcsoport is képviselve legyen a mintában, lehetőség szerint szintén arányosan. Ezenkívül szempont volt még az is, hogy iskolázottság szerint is rétegzett legyen a minta; vagyis felső-, közép- és alacsony iskolázottsággal rendelkező személyek is legyenek benne. A 40 magyar és 40 szlovák nyelven kitöltött kérdőív által felgyűjtött adatok nem tekinthetők reprezentatívnak.

A kérdőív 29 kérdést tartalmaz, magyar és szlovák nyelvű változatban készült el. A két-féle változat teljes mértékben megegyezik egymással. A kérdőív magyar változatában a leg-több kérdés, természetesen, a magyar – mint az adatközlők feltételezett első nyelve – haszná-latára vonatkozott; a szlovák változatban pedig hasonló módon a szlovákra. Feltételeztük ugyanis, hogy a magyar kérdőíveket főleg magyar anyanyelvű adatközlők választják, míg a szlovák változatot főleg szlovák anyanyelvűek.

2.1. A kutatási minta

Kutatási mintánkban a magyar kérdőívet választók közül 17 férfi és 23 nő, a szlovák kérdő-ívet választók közül 21 férfi és 19 nő. Az adatközlők közül 56 érsekújvári, 21 szímői, 2 tótmegyeri és 1 kamocsai lakos; a lekérdezettek 70%-a Érsekújvárban lakik.

Adatközlők	Férfiak	%	Nők	%	Σ	%
Magyar kérdőívet választó adat-közlők	17	42,5	23	57,5	40	100%
Szlovák kérdőívet választó adat-közlők	21	52,5	19	47,5	40	100%

2. táblázat: *Az adatközlők nemek szerinti megoszlása*

Az alábbi 3. táblázatban láthatjuk, hogy mind a magyar mind a szlovák válaszadók körében képviselve volt a fiatal, a középkorú és az idősebb korosztály is. E tekintetben az egyes kor-csoportok viszonylag kiegyenlítettek.

Életkor	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Σ	%
15 – 34	13	32,5%	11	27,5%	24	30
35 – 54	23	57,5%	25	62,5%	48	60
55 – 65+	4	10%	4	10%	8	10
Σ	40	100%	40	100%	80	100

3. táblázat: *Az adatközlők életkor szerinti megoszlásban*

2.2. Az adatközlők iskolai végzettsége

A 4. táblázatból kiderül, hogy az adatközlők többsége középfokú végzettséggel rendelkezik: a „magyar” adatközlők 65%-a, a szlovák adatközlők 82,5%-a. Kissé meglepő adat, hogy felsőfokú végzettséggel több magyar kérdőívet kitöltő adatközlő rendelkezik, mint szlovákot (27,5% : 15%). Ismeretes azonban, hogy országos viszonylatban fordított a helyzet.

Iskolai végzettség	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Σ	%
alapfokú	3	7,5%	1	2,5%	4	5,0%
középfokú	26	65%	33	82,5%	59	73,8%
felsőfokú	11	27,5%	6	15%	17	21,3%
Σ	40	100%	40	100%	80	100%

4. táblázat: *Az adatközlők iskolai végzettség szerinti megoszlásban*

2.3. Az adatközlő nemzetisége

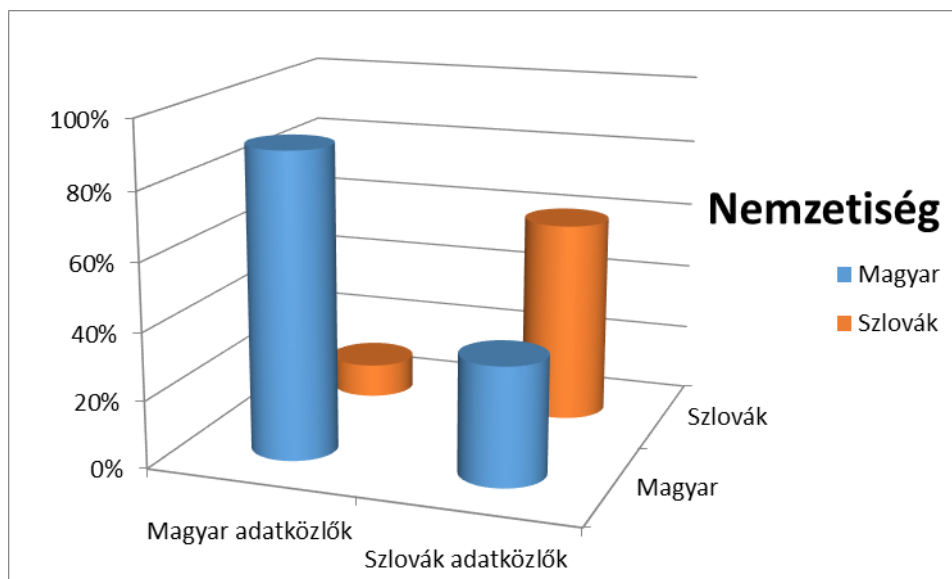
Adatközlő	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Σ	%
Magyar nemzetiségű	36	90%	14	35%	50	62,5
Szlovák nemzetiségű	4	10%	24	60%	28	35,0
Nem jelölte meg	0	0%	2	5%	2	2,5
Σ	40	100	40	100,0	80	100,0

5. táblázat: *Az adatközlők nemzetiség szerinti megoszlásban*

Az 5. táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet kitöltő válaszadók közül 4 személy szlovák nemzetiségűnek vallotta magát, míg a szlovák kérdőívet kitöltők közül 14-en magyar nemzetiségűnek vallották magukat, ezenkívül 2 válaszadó nem tüntette fel a nemzetiségi hovatartozását; ezek a személyek szlovák nyelvű kérdőívet választottak kitöltésre.

Az eredmények azt tükrözik, hogy a nemzetiségi hovatartozás és az első nyelv (anyanyelv) kategóriái nem esnek egybe Érsekújvár esetében sem (lásd még a 6. táblázatban; vö. Bauko 2015, Mrva–Szilvássy 2011, Pusztay 2017). Az a tény, hogy szlovák nyelvű kérdőívet választott 14 magyar nemzetiségű adatközlő, arra enged következtetni, hogy a csoportba tartozó személyek szlovák nyelvbéli kompetenciái fejlettebbek, mint a magyarbeliek. Valószínű, hogy szüleik, családtagjaik révén magyar nemzetiségű, azonban szlovák domináns nyelvű egyénekről lehet szó, ill. vegyes házasságból származókról. Az sem zárható ki, hogy magyar szülőktől származnak ezek az adatközlők, nemzetiségük tekintetében azonban inkább szlovák attitűddel rendelkeznek. Ezzel összefüggésben szintén feltételezhető, hogy a csoport tagjai, még inkább azok leszármazottai, hajlamosabbak az asszimilációra (vö. Kiss Zita 2018, Sorbán 2014, Tóth 2019). Ebben bizonyára a többségi szlovák nyelven történt iskolai oktatásnak van szerepe.

A "szlovák adatközlők" csoportjában 14 (35%) a magyar, 24 (60%) a szlovák nemzetiségű. A magyar nemzetiséget az adatközlők szintén többféle okból kifolyólag is megjelölhették; például a vegyes házasságból való származás, szülők nemzetisége, egyébek miatt.

1. grafikon: A magyar és szlovák kérdőívet kitöltők nemzetiség szerinti megoszlása

Az 1. grafikonból az látható, hogy a magyar nemzetiségűek szlovák nyelvű kérdőívet is választottak, és fordítva, szlovák nemzetiségűek, kisebb számban magyar nyelvű kérdőívet töltöttek ki.

2.4. Az adatközlők anyanyelve³

A magyar nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők közül 36-an (90%) magyar nemzetiségűek és valamennyien, mind a 40-en, magyar anyanyelvűek is. Ugyanakkor a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltők közül 14-en (35%) magyar nemzetiségűek és ugyanannyian, 14-en magyar anyanyelvűek (35%).

Köztudomású, hogy a szlovákiai magyarok körében az anyanyelv szoros kapcsolatban áll a nemzetiség kérdésével, ugyanakkor a kettő nem esik egybe, ahogy a jelen esetben sem. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet választó adatközlők teljes mértékben magyar anyanyelvűek, de közülük 4-en szlovák nemzetiségűek. A szlovák kérdőívet kitöltők közül 26-an szlovák anyanyelvűek (65%), viszont 14-en (35%) magyar anyanyelvűek. Ami a csoportba tartozók nemzetiségét illeti, 60%-uk szlovák, 35%-uk pedig magyar. Kiegészítésképpen megjegyezzük, hogy az adatok arra is fényt derítenek, hogy a nemzetiségüket meg nem jelölő 2 személy (5%) szlovák nyelvű kérdőívet választott, nemzetiségi hovatartozásuk is vélhetően a szlovák felé tolódik el.

Első nyelv (anyanyelv)	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Σ	%
magyar	40	100%	14	35%	54	67,5%
szlovák	0	0%	26	65%	26	32,5%

³ A szlovákiai magyarok kódkészletéhez, nyelvhasználati problémáikhoz vö. pl. Lanstyák 2018, Misad 2019, Simon 2010, 2017, Szarka 2009.

Σ	40	100%	40	100%	80	100%
---	----	------	----	------	----	------

6. táblázat: *A magyar és a szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők első nyelv (anyanyelv) szerinti bontásban*

A fenti adatokból kitűnik, hogy a magukat magyar első nyelvűnek (anyanyelvűnek) vallók száma nagyobb, mint a magukat magyar nemzetiségűnek vallóké. Az aránybeli különbség 54 : 50, a különbség 4 fő (5%).

Az utóbbi, 2021-es népszámlálási adatok szerint a Szlovákiában élő személyek 7, 75%-a magyar identitásának jelölte meg magát a nemzetiségre vonatkozó első kérdésnél. Az állampolgárok 8,5%-ának magyar az anyanyelve (462 175 személy) (vö. Czímer 2022b).

2.5. A standard, a nemstandard és a nyelvjárás fogalmához

A *standard*, vagy *sztenderd* fogalmát mint szociolingvisztikai terminust Kontra Miklós (Kontra 2006: 578–579) a következőképpen határozza meg⁴:

„A standard magyar az a dialektus, amelyet az írott szövegekben többnyire használnak, amelyet a művelt magyar beszélők beszélnek, és amelyet a magyarul tanuló idegen ajkúaknak tanítanak. E változat szókincsét és nyelvtanát szótárakban, ill. nyelvtanokban kodifikálják. Vagyis ez a kodifikált norma. Nem azonos azzal, amit a magyar nyelvészek a szakirodalom zömében irodalmi nyelvnek vagy köznyelvnek neveznek [...]”

Hasonló megfogalmazás olvasható Peter Trudgilltől is, aki szerint egyetlen kiválasztott kiejtésváltozat, amely ehhez a dialektushoz, vagyis nyelvváltozathoz társulna, nem létezik, de szókincsét és nyelvtanát szótárakban kodifikálták. A standard/sztenderd magyar több kutató véleménye szerint *többközpontú sztenderd*, amelyhez több, egymástól valamelyest különböző standard nyelvváltozat tartozik, így a Szlovákiában, Vajdaságban, Erdélyben, Kárpátalján beszélt standard. Az összes többi nyelvváltozat – így a nyelvjárásoké is – gyűjtőneve *nemstandard/nemsztenderd magyar* (vö. Trudgill 1997: 77).

2.6. A helyi nyelvjárás

Érsekújváriban és környékén a helyi dialektus az észak-dunai nyelvjáráscsoportba tartozik, amely a Duna mentén húzódik a Csallóköztől; a Vágtól keletre terül el, az Érsekújvár – Párkány vonal mentén a délre eső területet foglalja magában. Ez a terület egyfajta átmenetet képez a dunántúli és a nyugatipalóc-féle nyelvjárások között (vö. Lanstyák 2000, Szabó Mihály–Lanstyák 2011). Az enklávét tehát mindkét nyelvjárástípus elemeit magában foglalja, például a labiális *á* hang nincs meg a nyugati-dunántúli nyelvjárásban; a csallóköziből az igen nyílt *ä* viszont a nyugati palócban nincs meg, de mindkettőben megvan a zárt *ë* (vö. Bódi–Ferenczi–Pál 2019).

2.7. Az adatközlők hozzátartozóinak anyanyelve

A magyar nyelvű kérdőívet választó adatközlők hozzátartozói túlnyomó többségben magyar anyanyelvűek. Az apák esetében 92,5%-ban, az anyák esetében 100,0%-ban.

A szlovák nyelvű kérdőívet választó adatközlők hozzátartozóinak nagyjából a fele szintén magyar anyanyelvű, az apák közül 18 (45%), az anyák közül 21 (52,5%). Noha a szlovák kérdőívet kitöltők szüleinek nagyjából a fele magyar anyanyelvű, gyermekeiknek, az adatköz-

⁴ A *standard/sztenderd* értelmezéséhez vö. még Lanstyák 2018, Tolcsvai 2016.

lőknek már jóval több mint a fele 26 (65%) szlovák anyanyelvű, ill. a másik részének 14 (35%) is domináns nyelve bizonyára a szlovák. Valószínűsíthető, hogy szlovák tannyelvű iskolában folytatták tanulmányaikat. Az érdeklőség kedvéért jegyezzük meg, hogy anyai ágon a nagyszülők 52–52%-ának magyar (volt) az anyanyelve.

2.8. Az adatközlők attitűdjei a szlovák nyelvhez

A kérdőív egyik kérdése a magyar első nyelvű (anyanyelvű) adatközlők szlovák nyelv iránti attitűdjét vizsgálta. Pontosabban arra a kérdésre akartunk választ kapni, hogy az adatközlők környezetük nyelvének vagy idegennek tartják-e a szlovák nyelvet. A kérdőívben erre a következő kérdés vonatkozott: *Amennyiben Ön nem tekinti a szlovák nyelvet az anyanyelvének, akkor a szlovák nyelv az Ön számára: idegen nyelv vagy a környezet nyelve?* Megjegyezzük, hogy az *idegen nyelv* és a *környezetnyelv* fogalmakhoz az adatközlők nem kaptak felvilágosítást, vagyis azt érthették rajtuk, amit gondoltak.

A magyar kérdőívet kitöltők közül 6 (15%) adatközlő idegen nyelvnek, 34 (85%) pedig a környezet nyelvének jelölte meg a szlovák nyelvet. Az adatközlők válaszai alapján megállapíthatjuk, hogy többségük számára a szlovák nyelv „nem idegen”, hanem a környezet nyelve, vagyis jelenléte természetes a városban.

A szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők válaszai viszont ennél érdekesebbeknek bizonyultak. Az összes 40-ből 26-an saját bevallásuk alapján szlovák anyanyelvűek, így elvileg 14 lenne azok száma, akik számára ez a kérdés releváns lehetett; ugyanakkor erre a kérdésre 21 adatközlő válaszolt. Közülük 20 (50%) a „környezeti nyelv” választ jelölte meg válaszként. Megjegyezzük, hogy „másodnyelv” megnevezést nem választottak az adatközlők; igaz, ilyen lehetőség nem lett felkínálva a számukra. Ettől függetlenül feltűntethették volna ezt a lehetőséget is.

Szlovák nyelv az adatközlő számára:	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%
Idegen nyelv	6	15	1	2,5
A környezet nyelve	34	85	20	50
Σ	40	100	21	52,5

7. táblázat. Az adatközlők attitűdjei a szlovák nyelvhez

3. A felmérés adatainak bemutatása

Felmérésünkben fontosnak tartottuk megvizsgálni azt a kérdést, hogy milyen a magyar és a szlovák standard és a helyi nyelvjárások ismeretének szintje az adatközlők körében, önbevallásuk alapján (vö. Tóth 2020). Az erre vonatkozó adatokat az alábbi 8. és a 9. táblázat tartalmazza.

Nyelv-változat/ tudásszint	egyáltalán nem tudom						közép-érték		tökéletesen tudom						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Magyar standard	1	2,5	2	5	6	15	2	5	9	22,5	11	27,5	9	22,5	0	0	40	100
Nyelvjárás	1	2,5	1	2,5	4	10	3	7,5	8	20	11	27,5	8	20	4	10	40	100

8. táblázat: Magyar kérdőívet kitöltők magyar nyelv ismeretének szintje

Az adatközlők önbevallásán alapuló adatok szerint a magyar kérdőívet kitöltők többsége magas szinten ismeri és használja mind a magyar standardot mind a helyi nyelvjárást. Kiváló szinten (5–7. szint) 29 (72,5%) adatközlő ismeri a magyar standard változatot. Ketten (5%) közepesen és 9-en (22,5%) nem ismerik ezt a nyelvváltozatot. A nyelvjárás esetében hasonló adatokat kaptunk, 27-en (67,5%) a „tökéletesen tudom” választ jelölték meg (feltüntették konkrétan a palóc és a mátyusföldi nyelvjárást), hárman (7,5%) közepesnek értékelik kompetenciájukat, és mindössze 6-an (15%) vélekedtek úgy, hogy nem ismerik a nyelvjárást. Az adatokból az is kitűnik, hogy az adatközlők standardbeli kompetenciái némileg jobbak, mint a nyelvjárásbeliéi. A standardot kiválóan tudja (5–7. szint) 29 adatközlők (72,5%), a nyelvjárást pedig 27 (67,5%).

Nyelv- változat/ tudás- szint	egyáltalán nem tudom						közép- érték		tökéletesen tudom						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Szlovák standard	0	0	1	2,5	3	7,5	4	10	5	12,5	8	20	18	45	1	2,5	40	100
Nyelvjárás	5	12,5	4	10	5	12,5	4	10	6	15	4	10	4	10	8	20	40	100

9. táblázat: A szlovák nyelvtudás szintje az adatközlők önbevallása alapján (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)

Az adatközlők önbevallásán alapuló adatok szerint a szlovák kérdőívet kitöltők közül 18 (45%) a legmagasabb szinten ismeri és használja a szlovák standardot; a helyi szlovák nyelvjárást ugyanakkor csak 4 (10%). A *tökéletesen tudom* (7. szint) lehetőséget választó adatközlőkhöz képest a valamivel kisebb mértékű tudást (6. szint) jelölte meg 8 adatközlő (20%) a standard esetében; a nyelvjárás esetében ez az érték jóval kevesebb, 4 adatközlőnél (10%) tapasztalható. Az adatokból az is kitűnik, hogy az adatközlők standardbeli kompetenciái sokkal jobbak, mint a nyelvjárásbeliéi. A standardot tökéletesen tudja (5–7. szint) 31 adatközlő (77,5%), a nyelvjárást pedig 14 adatközlő (35%). Néhány adatközlő feltüntette a nyugat-szlovák (1 adatközlő) és bánkeszi (bánovské nárečie) nyelvjárást, amely közép-szlovák nyelvjárás. 8 adatközlő (20%) nem adott választ a nyelvjárás ismeretével kapcsolatban. A szlovák nyelvjárások kevésbé vannak jelen a térségben.

A magyar és a szlovák standard és a helyi nyelvjárások ismeretének szintjén kívül felmérésünk arra is kiterjedt, hogy milyen idegen nyelve(ke)t tudnak az adatközlők és milyen szinten beszélnek az(oka)t. A magyar kérdőívet kitöltők az anyanyelvük és a szlovák másodnyelvük mellett a cseh és az angol nyelvet használják. Csehül a 40-ből 3 adatközlő kiváló szinten beszél, angolul hasonlóan magas szinten heten kommunikálnak, németül például viszont egyetlen adatközlő sem. Érdekes az az adat is, hogy a legmagasabb, a 7-es szintet egyikük sem jelölte meg.

A szlovák kérdőívet kitöltők a szlovák mellett kiváló kompetenciákkal rendelkeznek a magyarból (15-en) a csehből (21-en), az angolból (2-en), a németből (3-an), a franciából (1) és az oroszból (5-en). Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a csoport különféle nyelvekből való kompetenciái fejlettebbek és színesebb képet mutatnak.

3.1. Családi környezetben megjelenő standard és nyelvjárás változatok

Felmérésünkben a családi kommunikációban megjelenő nyelvváltozatok (standard, helyi nyelvjárás, egyéb) elterjedtségéről is képet kaptunk. Az ide vágó adatok összegzését az alábbi táblázatok tartalmazzák.

Magyar	soha						közép- érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Nagyapa (apai)	12	30	0	0	1	2,5	2	5	1	2,5	2	5	18	45	4	10	40	100
Nagyanya (apai)	12	30	0	0	2	5	1	2,5	1	2,5	2	5	19	47,5	3	7,5	40	100
Nagyapa (anyai)	10	25	0	0	0	0	3	7,5	1	2,5	2	5	19	47,5	5	12,5	40	100
Nagyanya (anyai)	10	25	0	0	0	0	3	7,5	2	5	1	2,5	21	52,5	3	7,5	40	100
Apa	7	17,5	1	2,5	1	2,5	1	2,5	1	2,5	4	10	20	50	5	12,5	40	100
Anya	6	15	1	2,5	2	5	1	2,5	1	2,5	4	10	22	55	3	7,5	40	100
Gyermeke	4	10	1	2,5	1	2,5	4	10	0	0	1	2,5	20	50	9	22,5	40	100
Párja	5	12,5	0	0	1	2,5	3	7,5	1	2,5	5	12,5	22	55	3	7,5	40	100

10. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar standardon családi környezetben a családtagjaival (magyar kérdőívet kitöltők)?*

Standardon az adatközlők több, mint a fele beszél családtagjaival. Az adatközlők válaszai arról tanúskodnak, hogy a magyar standardot a leggyakrabban (7. szint) az édesanyjukkal 22 (55%), a párjukkal 22 (55%), a nagyanyjukkal (anyai ágon 21-en, 52,5%) való kommunikációban használják az adatközlők. Csak ezután következik a gyerekeikkel 20 (50,0%) és az apjukkal való kommunikáció 20 (50,0%).

Nagyon gyakran (5–7. szint) 21 adatközlő (52,5% – nagyapával, apai ág), 22 adatközlő (55%, nagyanyával, apai ág), 22 adatközlő (55%, nagyapával, anyai ág), 24 adatközlő (60%, nagyanyával, anyai ág), 25 adatközlő (62,5%, apjával), 27 adatközlő (67,5%, anyjával), 21 adatközlő (52,5%, gyermekével), 28 adatközlő (70%, párjával) beszél családtagjaival. Megállapíthatjuk, hogy az adatközlők családi kommunikációjában erőteljesen jelen van a magyar standard.

Nyelvjárás	soha						közép- érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Nagyapa (apai)	17	42,5	1	2,5	3	7,5	1	2,5	2	5	1	2,5	12	30	3	7,5	40	100
Nagyanya (apai)	15	37,5	1	2,5	2	5	4	10	0	0	2	5	12	30	4	10	40	100
Nagyapa (anyai)	14	35	0	0	2	5	2	5	2	5	2	5	12	30	6	15	40	100
Nagyanya (anyai)	14	35	0	0	3	7,5	0	0	4	10	4	10	12	30	3	7,5	40	100
Apa	12	30	0	0	2	5	5	12,5	3	7,5	1	2,5	14	35	3	7,5	40	100
Anya	11	27,5	0	0	3	7,5	5	12,5	4	10	2	5	12	30	3	7,5	40	100
Gyermeke	11	27,5	0	0	2	5	3	7,5	1	2,5	1	2,5	12	30	10	25	40	100
Párja	10	25	0	0	2	5	3	7,5	5	12,5	1	2,5	15	37,5	4	10	40	100

11. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar nyelvjárásban családi környezetben családtagjaival (magyar kérdőívet kitöltők)?*

A helyi magyar nyelvjárást a leggyakrabban a párjukkal 15 (37,5%), és az édesapjukkal 14 (35%) való kommunikációban használják az adatközlők. Ez azt jelenti, hogy családi kommunikációjukban erőteljesen jelen van a helyi magyar nyelvjárás is, a standard mellett. A standard és a helyi nyelvjárás használatát összevetve, az adatokból látható, hogy a standard szerepe jelentősebb a családi nyelvhasználatban, mint a nyelvjárásé. Nyelvjárásban az adatközlőknek kevesebb, mint a fele beszél a családtagjaival (30–40%). Figyelemfelkeltő adat, hogy 10 adatközlő nem közölt adatot arról, hogy használja-e a standardot gyermekével.

A magánérintkezésben megjelenő nyelvváltozatok elterjedtségét a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők körében is vizsgáltuk.

Szlovák	soha						közép- érték		nagyon gyakran						nem válaszolt		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Nagyapa (apai)	14	35	0	0	1	2,5	1	2,5	0	0	1	2,5	15	37,5	8	20	40	100
Nagyanya (apai)	13	32,5	2	5	0	0	1	2,5	0	0	1	2,5	14	35	9	22,5	40	100
Nagyapa (anyai)	15	37,5	0	0	2	5	1	2,5	0	0	1	2,5	12	30	9	22,5	40	100
Nagyanya (anyai)	13	32,5	2	5	1	2,5	1	2,5	0	0	1	2,5	13	32,5	9	22,5	40	100
Apa	12	30	4	10	0	0	1	2,5	3	7,5	1	2,5	14	35	5	12,5	40	100
Anya	8	20	5	12,5	0	0	3	7,5	2	5	1	2,5	18	45	3	7,5	40	100
Gyermeke	6	15	0	0	2	5	2	5	1	2,5	6	15	20	50	3	7,5	40	100
Párja	4	10	2	5	1	2,5	2	5	2	5	5	12,5	23	57,5	1	2,5	40	100

12. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő szlovák standardon családi környezetben (szlovák kérdőívet kitöltők)?*

Az adatközlők válaszai szerint a szlovák standardot használják családi környezetben. Nagyon gyakran (5–7. kategória) használják a párjukkal (30-an, 75,0%), a gyerekeikkel (27-en, 67,5%), az anyjukkal (21-en, 52,5%) való kommunikációban.

Érdekes, hogy a soha (1–3. kategória) választ adók száma a nagyapáknál és a nagyanyáknál a legmagasabb. Az is beszédes adat, hogy a nagyszülőkkel való kommunikációban az adatközlők legalább 37%-a soha nem használja a szlovák standardot, ugyanakkor 35%-uk nagyon gyakran használja. Feltűnő, hogy viszonylag magas a nem válaszolók száma is a nagyszülőkkel való kommunikációra vonatkozólag. Az adatok az adatközlők bizonytalanságát tükrözik. Megállapíthatjuk, hogy az adatközlők családi kommunikációjában jelen van a szlovák standard, de a magyar csoporttal összehasonlítva jóval kisebb mértékben.

Nyelvjárás	soha						közép- érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Nagyapa (apai)	22	55	3	7,5	2	5	0	0	1	2,5	0	0	3	7,5	9	22,5	40	100
Nagyanya (apai)	22	55	2	5	2	5	1	2,5	1	2,5	0	0	2	5	10	25	40	100
Nagyapa (anyai)	22	55	2	5	1	2,5	1	2,5	1	2,5	0	0	3	7,5	10	25	40	100
Nagyanya (anyai)	23	57,5	1	2,5	3	7,5	0	0	1	2,5	0	0	3	7,5	9	22,5	40	100
Apa	23	57,5	2	5	1	2,5	2	5	1	2,5	0	0	3	7,5	8	20	40	100
Anya	23	57,5	4	10	2	5	1	2,5	2	5	0	0	2	5	6	15	40	100
Gyermeke	25	62,5	1	2,5	0	0	2	5	2	5	0	0	3	7,5	7	17,5	40	100
Párja	25	62,5	0	0	0	0	0	0	4	10	0	0	4	10	7	17,5	40	100

13. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő szlovák nyelvjárásban családi környezetben (szlovák kérdőívet kitöltők)?*

Az adatközlők válaszai alapján megállapíthatjuk, hogy a helyi szlovák nyelvjárás nem túlságosan erőteljesen van jelen a családi kommunikációban. Nagyon gyakran (5–7. kategória) megjelenik, főleg az édesanyjukkal (4 adatközlő, 10,0%), a párjukkal (8 adatközlő, 20,0%) és a gyerekekkel (5 adatközlő, 12,5%) való kommunikációban. A csoportban ugyanakkor magas a „nem választott” kategóriákba tartozók száma; főleg a nagyszülőkkel való kommunikációt illetően. Összességében az adatok azt mutatják, hogy a családi nyelvhasználatban jóval nagyobb szerepe van a helyi szlovák standardnak, mint a dialektusnak.

Kérdéseink között olyanok is szerepeltek, amelyekkel a magyar standard és a nyelvjárások, ill. a szlovák standard és a nyelvjárások jelenlétét vizsgáltuk különféle nyilvános nyelvhasználati szintereken. Az erre vonatkozó kérdésünk a következő volt: *Milyen gyakran beszél a megadott nyelven az iskolában/a munkahelyen és a közéletben?* Az eredményeket az alábbiakban ismertetjük.

3.2. Az adatközlők beszélt nyelve az iskolában / munkahelyén és a közéletben

A fenti kérdésre az adatközlők megválaszolták, hogy milyen nyelvet használnak egyes szintereken. Választ adtak arra, hogy az iskolában / munkahelyen, barátokkal, ismerősökkel az utcán, az üzletben, a hivatalokban milyen nyelven kommunikálnak (vö. Varga 2017, Vass 2013).

3.2.1. A magyar standard az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Magyar standard	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	4	10	3	7,5	0	0	7	17,5	5	12,5	6	15	14	35	1	2,5	40	100
Barátaival	5	12,5	1	2,5	1	2,5	5	12,5	2	5	6	15	19	47,5	1	2,5	40	100
Ismerőseivel az utcán	4	10	2	5	2	5	7	17,5	1	2,5	6	15	16	40	2	5	40	100
Üzletekben	4	10	2	5	3	7,5	6	15	7	17,5	11	27,5	6	15	1	2,5	40	100
Hivatalokban	5	12,5	4	10	9	22,5	8	20	5	12,5	6	15	2	5	1	2,5	40	100

14. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar standardon az iskolában / barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők magyar nyelven kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A magyar standardot természetes módon nagymértékben használják (5–7.) az iskolában, ill. a munkahelyen, 25 adatközlő (62,5%), a barátokkal való kommunikációban 27 adatközlő (67,5%), az ismerőseikkel való beszélgetésekben az utcán 23 adatközlő (57,5%), az üzletben 24 adatközlő (60%) valamint a hivatalokban is 13 adatközlő (32,5%). Ez utóbbi szintéren azonban a legkevésbé gyakran. Az eredmények azt mutatják, hogy ahogy haladunk a magán szférától a közéleti felé, egyre csökken a magyar nyelv használata. E tekintetben speciális eset, kivételt jelent az iskolai nyelvhasználat.

3.2.2. A magyar nyelvjárás az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Magyar nyelvjárás	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	13	32,5	3	7,5	4	10	4	10	4	10	4	10	6	15	2	5	40	100
Barátaival	9	22,5	1	2,5	3	7,5	3	7,5	8	20	7	17,5	7	17,5	2	5	40	100
Ismerőseivel az utcán	8	20	2	5	4	10	7	17,5	6	15	6	15	7	17,5	0	0	40	100
Üzletekben	10	25	2	5	7	17,5	6	15	5	12,5	5	12,5	4	10	1	2,5	40	100
Hivatalokban	13	32,5	7	17,5	3	7,5	6	15	3	7,5	4	10	3	7,5	1	2,5	40	100

15. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar nyelvjárásban az iskolában/barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők magyar nyelvjárásban is kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A helyi magyar nyelvjárást gyakran használja (5–7. szint) az iskolában, ill. a munkahelyen 14 adatközlő (35,0%), a barátokkal való kommunikációban 22 adatközlő (55,0%), az ismerőseikkel való beszélgetésekben az utcán 19 adatközlő (47,5%), az üzletben 14 adatközlő (35,0%) valamint a hivatalokban is 10 adatközlő (25,0%). Ez utóbbi szintéren azonban a legkevésbé gyakran. Az eredmények itt is azt mutatják, hogy ahogy haladunk a magán szférától a közéleti hivatalos felé, egyre csökken a magyar nyelvjárás használata. E tekintetben szintén kivételt jelent az iskolai nyelvhasználat. Összességében azonban a nyelvjárás jelenléte a különféle kommunikációs helyzetekben a standardéhoz képest csaknem fele akkora.

3.2.3. Más nyelv az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Más nyelv	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	4	10	6	15	3	7,5	8	20	6	15	5	12,5	7	17,5	1	2,5	40	100
Barátaival	10	25	4	10	7	17,5	9	22,5	5	12,5	1	2,5	3	7,5	1	2,5	40	100
Ismerőseivel az utcán	7	17,5	5	12,5	6	15	11	27,5	4	10	2	5	3	7,5	2	5	40	100
Üzletekben	3	7,5	2	5	2	5	11	27,5	10	25	4	10	5	12,5	3	7,5	40	100
Hivatalokban	3	7,5	1	2,5	1	2,5	6	15	10	25	7	17,5	12	30	0	0	40	100

16. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő más nyelveken mint a magyar az iskolában/munkahelyen, barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők jóval gyakrabban használják a magyart a különféle nyelvhasználati szintereken, mint más nyelveket. Ez a körülmény nagymértékben elősegíti a magyar nyelv megmaradását a városban. Más nyelveket, mint a magyart az adatközlők főleg a hivatalokban 29 adatközlő (72,5%), az üzletekben 19 adatközlő (47,5%), és legkevésbé ismerőseikkel az utcán 9 adatközlő (22,5), valamint a barátaikkal 9 (22,5%) kommunikálva használnak (5–7. szint). E tekintetben fordított a helyzet, mint a magyar esetében, vagyis a közéleti nyilvános szintereken, hivatalos helyeken más nyelv (a szlovák) az erőteljesebben jelen levő, a magán szféra felé haladva azonban ez csökkenő tendenciát mutat.

3.2.4. A szlovák standard az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Szlovák standard	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	1	2,5	2	5	1	2,5	2	5	3	7,5	3	7,5	28	70	0	0	40	100
Barátaival	2	5	3	7,5	3	7,5	2	5	5	12,5	4	10	21	52,5	0	0	40	100
Ismerőseivel az utcán	3	7,5	0	0	3	7,5	5	12,5	5	12,5	3	7,5	20	50	1	2,5	40	100
Üzletekben	1	2,5	1	2,5	2	5	2	5	3	7,5	2	5	24	60	5	12,5	40	100
Hivatalokban	1	2,5	0	0	0	0	2	5	2	5	4	10	31	77,5	0	0	40	100

17. táblázat. Milyen gyakran beszél az adatközlő szlovák standardon az iskolában/munkahelyen, barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?

A válaszok alapján megállapítható, hogy a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők szlovák nyelven kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A szlovák standardot természetes módon nagymértékben (5–7. szint) használják az iskolában, ill. a munkahelyen 34 (85,0%), a barátokkal való kommunikációban 30 (75,0%), az ismerőseikkel való beszélgetésekben az utcán 28 (70%), az üzletben 29 (72,5%) valamint a hivatalokban is 37 (92,55%). Ez utóbbi szintéren a leggyakrabban, leszámítva az iskolai nyelvhasználatot. A nyilvános szintereken – amennyiben magyar nyelvbéli kompetenciáik ezt lehetővé teszik – vélhetően az adott kommunikációs tényezők szerint választanak nyelvet (ki a beszélgetőpartner, téma, a beszélgetés célja stb.).

3.2.5. A szlovák nyelvjárás az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Nyelvjárás	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	23	57,5	5	12,5	3	7,5	0	0	1	2,5	0	0	2	5	6	15	40	100
Barátaival	20	50	3	7,5	3	7,5	2	5	2	5	1	2,5	2	5	7	17,5	40	100
Ismerőseivel az utcán	23	57,5	3	7,5	0	0	2	5	2	5	2	5	1	2,5	7	17,5	40	100
Üzletekben	25	62,5	4	10	1	2,5	1	2,5	0	0	2	5	0	0	7	17,5	40	100
Hivatalokban	30	75	0	0	0	0	1	2,5	0	0	2	5	0	0	7	17,5	40	100

18. táblázat. Milyen gyakran beszél az adatközlő szlovák nyelvjárásban az iskolában/munkahelyen, barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?

A szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők szlovák nyelvjárásban szinte alig kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A helyi szlovák nyelvjárást gyakran (5–7. szint) mindössze 5 adatközlő (12,5%) a használja a barátokkal való kommunikációban és ugyanennyi az ismerőseivel az utcán.

3.2.6. Más nyelv, mint a szlovák az iskolában, az utcán, a hivatalokban

Más nyelv	soha						közép-érték		nagyon gyakran						nem választott		összesen	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában / munkahelyen	21	52,5	3	7,5	0	0	4	10	3	7,5	3	7,5	3	7,5	3	7,5	40	100
Barátaival	20	50	0	0	5	12,5	4	10	2	5	2	5	6	15	1	2,5	40	100
Ismerőseivel az utcán	19	47,5	2	5	2	5	5	12,5	1	2,5	3	7,5	5	12,5	3	7,5	40	100
Üzletekben	22	55	2	5	1	2,5	5	12,5	3	7,5	2	5	1	2,5	4	10	40	100
Hivatalokban	28	70	4	10	1	2,5	3	7,5	1	2,5	0	0	0	0	3	7,5	40	100

19. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő más nyelveken, mint a szlovák az iskolában/munkahelyen, barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben, és a hivatalokban (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők viszonylag gyakran használnak más nyelv(ek)et, mint a szlovákot a különféle nyelvhasználati szintereken, a város kétnyelvűsége miatt elsősorban a magyart. Más nyelveket, mint a szlovákot főleg ismerőseikkel az utcán 9 adatközlő (22,5%), ugyanannyian az iskolában / munkahelyen, és a barátaikkal 10 (25%) való kommunikációban használnak (30%), legkevésbé a hivatalokban 1 (2,5%). A nyilvános szinterektől a magán szféra felé haladva az egyéb nyelvek használata növekvő tendenciát mutat.

A különféle nyelvhasználati szintereken megjelenő nyelvek, nyelvi kompetenciák vizsgálata mellett a nyelvekhez való attitűdöket is vizsgáltuk adatközlőink körében. Felmérésünkben fontosnak tartottuk feltérképezni azt, hogy Érsekújvár kétnyelvű lakossága hogyan vélekedik a szlovák nyelvtudás jelentőségéről, e tekintetben milyenek az elvárásaik.

Válasz	Σ	%
Nem muszáj, hogy megértesse magát szlovákul	0	0
Kell, hogy megértesse magát szlovákul	21	52,5
Maga kell, hogy eldöntse, milyen mértékben kell tudnia szlovákul	7	17,5
Társadalmi helyzetének megfelelő mértékben kell tudnia szlovákul	10	25
Kitűnően kell tudnia szlovákul	2	5

20. táblázat. *Mennyire kell tudnia a Szlovák Köztársaság állampolgárának az államnyelvet (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A magyar kérdőívet kitöltő adatközlők több mint a fele szerint 21 (52,5%) elvárható az embe-
rektől, hogy megértessék magukat szlovákul, emellett az adatközlők egynegyede 10 szerint

(25%) az egyén társadalmi helyzete a legfontosabb tényező a tekintetben, hogy milyen mértékben kell tudnia szlovákul. 7 adatközlő (17,5%) szerint az állampolgárnak magának kell megítélnie azt, hogy milyen mértékben kell tudnia szlovákul. Csupán 2 adatközlő (5%) vélekedett úgy, hogy kitűnően kell tudnia szlovákul.

Válasz	Σ	%
Nem muszáj, hogy megértesse magát szlovákul	3	7,5
Kell, hogy megértesse magát szlovákul	25	62,5
Maga kell, hogy eldöntse, milyen mértékben kell tudnia szlovákul	2	5
Társadalmi helyzetének megfelelő mértékben kell tudnia szlovákul	2	5
Kitűnően kell tudnia szlovákul	8	20

21. táblázat. *Mennyire kell tudnia a Szlovák Köztársaság állampolgárának az államnyelvet (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltők véleménye hasonló a magyar kérdőívet kitöltők véleményéhez abban, hogy olyan szinten szükséges tudni szlovákul az egyénnek, hogy képes legyen magát megértetni a társadalom többi tagjával (62,5%). Eltérő a helyzet azonban azokban a vélekedésekben, hogy szlovák nyelvtudása szintjéről az egyénnek kell döntenie 2 (5%), ill. hogy annak társadalmi helyzetének megfelelő mértékűnek kell lennie. Kitűnően kell tudnia szlovákul 8 adatközlő szerint (20%). Ez utóbbi viszonylag jelentős eltérés.

A továbbiakban a kódváltás kérdését vizsgáljuk. Azt a kérdést tettük fel az adatközlőknek, hogy mikor és milyen okból váltanak kommunikációs nyelvet. Arra a kérdésre kerestük a válaszokat, hogy a beszélőket milyen tényezők befolyásolják a nyelvi kód megváltoztatásában a kommunikációs folyamatban, milyen okok hatására térnek át anyanyelvi kommunikációról más nyelvűre és fordítva.

Beszédhelyzet/válasz	Igen	%	Nem	%	Nem válaszolt	%	Σ	%
Amikor olyan személy kapcsolódik be a beszélgetésbe, aki nem beszél az anyanyelvemen	39	97,5	1	2,5	0	0	40	100
Amikor a megfelelő kifejezés nem jut eszembe az anyanyelvemen	25	62,5	12	30	3	7,5	40	100
Amikor olyan téma van, amelyik más nyelven jobban hangzik	11	27,5	23	57,5	6	15	40	100
Amikor a társadalmi élet dolgairól van szó, amikhez jobban illik a más nyelv	9	22,5	25	62,5	6	15	40	100
Más okból	5	12,5	11	27,5	24	60	40	100
Nem szoktam áttérni az anyanyelvemről más nyelvűre	0	0	6	15	34	85	40	100

22. táblázat. *Mikor váltok kommunikációs nyelvet (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A magyar kérdőívet kitöltők közül 39 adatközlő (97%) kommunikációs nyelvet vált, ha olyan személy kapcsolódik a kommunikációs folyamatba, aki nem beszél a magyar nyelvet. Az eredmény azt tükrözi, hogy az adatközlők lojálisak az olyan beszélgetőtársaikkal, aki nem ismeri a magyar nyelvet, vagyis nem akarják kirekeszteni az interperszonális kommunikációból. Ez a magatartás általános társadalmi kommunikációs elvárásnak tekinthető. A megkérdezettek közül 25 (62,5%) tér át a szlovák nyelvűre abban az esetben, ha a megfelelő anyanyelvi kifejezés nem jut az eszébe. (A szlovákiai magyarok kommunikációs aktaiban nagy gyakorisággal megjelenő, a szlovákból származó különféle típusú kölcsönelemekre vö. pl. Simon

2017.) Ez a körülmény a *nyelvi hiány* jelentkezésére utal. Végül említést érdemel, hogy a magyar adatközlők közül 6-an (15%) választották a *Nem szoktam áttérni az anyanyelvemről más nyelvre* lehetőséggel kapcsolatban a „nem” választ, vagyis szoktak kódot váltani. Ez utóbbi lehetőség esetében igen nagy a nem válaszolók aránya 34 (85%).

Beszédhelyzet/válasz	Igen	%	Nem	%	Nem válaszolt	%	Σ	%
Amikor olyan személy kapcsolódik be a beszélgetésbe, aki nem beszél az anyanyelvemen	26	65	2	5	12	30	40	100
Amikor a megfelelő kifejezés nem jut eszembe az anyanyelvemen	17	42,5	10	25	13	32,5	40	100
Amikor olyan téma van, amelyik más nyelven jobban hangzik	10	25	14	35	16	40	40	100
Amikor a társadalmi élet dolgairól van szó, amikhez jobban illik a más nyelv	9	22,5	14	35	17	42,5	40	100
Más okból	5	12,5	10	25	25	62,5	40	100
Nem szoktam áttérni az anyanyelvemről más nyelvre	0	0	10	25	30	75	40	100

23. táblázat. *Mikor váltok kommunikációs nyelvet (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők hasonlóan vélekedtek, mint a magyar nyelvű kérdőívet kitöltők. Legjellemzőbben szintén abban a helyzetben váltanak kódot, ha olyan személy kapcsolódik be a kommunikációs folyamatba, aki nem érti a társalgás nyelvét, a szlovákot 26 (65%). Eltérés van viszont a két csoport között a tekintetben, hogy a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltők jóval kisebb arányban 17 (42,5%) váltanak kódot amiatt, hogy nem jut az eszükbe a megfelelő kifejezés a beszéd folyamatban. A „szlovák” adatközlők közül 10-en (25%) választották a *Nem szoktam áttérni az anyanyelvemről más nyelvre* lehetőséggel kapcsolatban a „nem” választ, vagyis szintén szoktak kódot váltani, sőt, gyakrabban, mint a másik csoportbeliek. Ez utóbbi lehetőség esetében – a másik csoporthoz hasonlóan – szintén igen nagy a nem válaszolók aránya 30 (75%).

A két fentebbi táblázatból kiderül, hogy a magyar kérdőívet kitöltők gyakrabban térnek át a más nyelvre, ha olyan személy kapcsolódik be a beszélgetésbe, aki nem beszél az adatközlő anyanyelvén. A szlovák kérdőívet kitöltők esetében ez ritkábban fordul elő. A „megfelelő kifejezés híján” esetben is a magyar adatközlők váltanak át gyakrabban más nyelvre.

Hasonló okból, ti. hogy van-e eltérés a két adatközlői csoport válaszai között, kérdeztünk rá arra, hogy az anyanyelv használata mennyire erőteljesen befolyásolja a nemzeti identitás megtartását néhány kiemelten fontos nyelvhasználati szintéren, a családban, az iskolában és a közéletben.

	Egyáltalán nem										Középérték						Nagyon fontos					
	0	%	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	8	%	9	%	10	%
Család	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	10	1	2,5	2	5	0	0	6	15	27	67,5	
Iskola / munka-	0	0	0	0	0	0	1	2,5	1	2,5	3	7,5	3	7,5	5	12,5	4	10	5	12,5	18	45
Közé- élet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	15	1	2,5	4	10	8	20	6	15	15	37,5	

24. táblázat. *Az anyanyelv használata mennyire erőteljesen befolyásolja a nemzeti identitás megtartását a családban, az iskolában és a közéletben (magyar kérdőívet kitöltők)*

A kapott válaszok alapján a magyar anyanyelv használatának a nemzeti identitás megőrzése szempontjából a legnagyobb jelentősége (8–10. szint) a családban van 33 (82,5%). Emellett nagy jelentőséget tulajdonítanak a válaszadók az iskolai 27 (67,5%) és a közéleti nyelvhasználatnak is 29 (72,5%).

	Egyáltalán nem										Középérték						Nagyon fontos					
	0	%	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	8	%	9	%	10	%
Család / Iskola	4	10	1	2,5	1	2,5	0	0	2	5	6	15	3	7,5	1	2,5	2	5	0	0	20	50
munka	6	15	1	2,5	1	2,5	1	2,5	2	5	7	17,5	2	5	2	5	2	5	0	0	16	40
Köz- élet	4	10	2	5	3	7,5	1	2,5	3	7,5	6	15	3	7,5	1	2,5	4	10	0	0	13	32,5

25. táblázat. *Az anyanyelv használata mennyire erőteljesen befolyásolja a nemzeti identitás megtartását a családban, az iskolában és a közéletben (szlovák kérdőívet kitöltők)*

A szlovák kérdőívet kitöltők körében is a családi nyelvhasználatnak van a legnagyobb szerepe (8–10. szint) a nemzeti identitás megtartásában 22 (55,0%), ám az itt tapasztalható érték jóval kisebb, mint a magyar kérdőívet kitöltők esetében. A második helyre az adatközlők az iskolai nyelvhasználatot tették 18 (45,0%), a közéleti nyelvhasználat pedig ennél valamivel kisebb 17 (42,5%) értéket mutat.

3.2.7. Idegen nyelvek hatása

	egyáltalán nem						nem tudja		határozottan igen						nem válaszolt	
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%
Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	5	12,5	2	5	4	10	3	7,5	7	17,5	10	25	9	22,5	0	0
Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	7	17,5	9	22,5	7	17,5	3	7,5	5	12,5	7	17,5	1	2,5	1	2,5

26. táblázat: *Van-e ok aggodalomra az idegen nyelvi hatás, a magyar/szlovák nyelv jellegzetességeinek elvesztése miatt?*

A magyar adatközlők közül 11 (27,5%) úgy gondolja, hogy nincs okunk aggódni a magyar nyelv jellegzetességeinek elvesztése miatt (1–3. szint). 26 adatközlő (65%) viszont úgy gondolja (5–7. szint), hogy van okunk az aggodalomra. A szlovák adatközlők közül 23 (57,5%), nem aggódik (1–3. szint), 13 (32,5%) adatközlő viszont igen (5–7. szint). A „magyar” adatközlők jobban aggódnak a magyar nyelv jellegzetességeinek elvesztése miatt, mint a „szlovák” adatközlők ugyanez miatt, a szlovák nyelvvel kapcsolatban. Ugyanakkor mindkét nyelvet folyamatosan érik új idegen nyelvi hatások, amelyeknek természetes következményei az interferenciajelenségek és a kölcsönelemek megjelenése a nyelvekben.

3.2.8. Kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos attitűdök Szlovákiában

	Magyar kérdőíven válaszolók	%	Szlovák kérdőíven válaszolók	%
Nagyon kedvezőtlen	3	7,5	1	2,5
Kedvezőtlen	6	15	0	0
Inkább kedvezőtlen	1	2,5	2	5
Nem tudom megítélni	10	25	14	35
Inkább gazdagító	11	27,5	18	45
Gazdagító	5	12,5	4	10
Nagyon gazdagító	4	10	1	2,5
Összesen	40	100	40	100

27. táblázat: *Hogyan ítéli meg azt a körülményt, hogy Szlovákiában a többségi (szlovák) nyelven kívül több nyelv is használatos?*

A „magyar” adatközlők közül 10 (25%), a „szlovákok” közül 14 (35%) nem tudta megítélni, hogy kedvező, vagy inkább kedvezőtlen körülmény az, hogy az államnyelven kívül egyéb kisebbségi nyelvek is használatosak Szlovákiában (vö. Simon 2001). 11 magyar kérdőívet kitöltő adatközlő (27,5%) és 18 szlovák kérdőívet kitöltő adatközlő (45%) úgy vélekedett, hogy inkább gazdagító, illetve 4 és 1 nagyon gazdagítónak gondolja. Összességében a „magyar” adatközlők fele 20 (50%) általában gazdagítónak találta, a „szlovák” adatközlők közül pedig 23 (57,5). Lényeges különbség van viszont a tekintetben a két csoport között, hogy általában inkább kedvezőtlen körülménynek tartja a többnyelvűséget a „magyar” csoportból 10 (25%) adatközlő, a „szlovák” csoportból viszont csak 3 (7,5%).

Összegzés

Dolgozatunk célja az volt, hogy feltérképezzük a szlovákiai Érsekújvár város kétnyelvűségét. Az alábbiakban összegezzük néhány fontosabb tanulságot. Kutatásunk módszere a kérdőíves vizsgálat volt, ugyanakkor felmérésünk nem tekinthető reprezentatívnak.

A felmérés során különféle, elsősorban a nyelvhasználatot érintő kérdéseket vizsgáltunk, például azt, hogy az adatközlők milyen nyelveken, nyelvváltozatokon (standard, nyelvjárás) kommunikálnak az egyes nyelvhasználati színtereken, milyenek az attitűdjeik a nyelvekhez, ill. milyen mértékben van jelen a hétköznapi kommunikációban a magán- és a közéletben a szlovák mint államnyelv és a magyar mint kisebbségi nyelv. Ezenkívül egyéb, az adatközlők attitűdjeivel kapcsolatos kérdéseket is vizsgáltunk (vö. Simon 2020).

Vizsgálatunkban feltételeztük annak a tendenciának az érvényességét, amely a szlovákiai magyarok körében általánosan jellemző, hogy eltérés van az anyanyelv és nemzetiség megvallása tekintetében az érsekújvári lakosok körében is, vagyis e két kategória nem fedti egymást teljesen. A véletlenszerű mintavétel során is igazolást nyert, hogy az adatközlők közül többnek magyar az anyanyelve, mint a nemzetisége. A teljes mintából – 80 adatközlő – 54 magyar anyanyelvűnek, 50 pedig magyar nemzetiségűnek vallja magát. Az eltérés 4 fő (5%). Ez az Érsekújvár városára is jellemző asszimilációval hozható kapcsolatba.

Az a körülmény, hogy magyar nemzetiségű adatközlők szlovák kérdőívet is választottak kitöltésre, arra enged következtetni, hogy sokuknak fejlettebbek a szlovák nyelvi kompetenciáik. Ennek hátterében pedig az állhat, hogy szlovák tannyelvű oktatásban szocializálódtak, és vélhetően a nyelvváltás folyamatában vannak. A szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők közül 14 (35,0%), a teljes alcsoportot képező 40-ből (100%), magyar nemzetiségűnek vallotta magát, és csupán 24 adatközlő (60%) szlováknak; emellett 2 adatközlő (5%) nem jelölte meg nemzetiségi hovatartozását.

A magyar kérdőívet kitöltők túlnyomó többsége a magyar nyelv változatait használja a családban és a közösségi kommunikációban is. Ami a szlovák nyelvű kérdőíveket kitöltők adatait illeti; családi és közéleti kommunikációjukban is a szlovák standardot használják. Emellett a helyi szlovák nyelvjárás csak elenyészően kis mértékben jelenik meg a családi nyelvhasználatukban.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- [1] BAUKO János 2015. Kétnyelvűség és névszemiotikai tájkép. Kisebbségi névtörvények és vizuális tulajdonnév-használat Szlovákiában. *Névtani Értesítő* 37: 179–194.
- [2] BÓDI Zoltán – FERENCZI Gábor – PÁL Helén (szerk.) 2019. *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben*. Magyarországi Kutató Intézet kiadványai 9. Budapest, 2019. 7–549. ISBN 978-615-6117-06-09
- [3] CZÍMER Gábor 2022a. Népszámlálás: Damoklész kardja lebeg Szenc és Vágsellye felett. *Új Szó*, 2022. január 25., 3. old.
- [4] CZÍMER Gábor 2022b. 422 ezer magyar + további 34 ezer. *Új Szó*, 2022. január 21., 3. old.
- [5] FAZEKAS József – HUNČÍK Péter (szerk.) 2004. *Magyarok Szlovákiában (1989–2004) I. kötet*. Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó. ISBN 80-8062-2353
- [6] GYURGYÍK László 2014. *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig*. Különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- [7] GYURGYÍK László 2011. *Demografický vývoj maďarskej menšinovej komunity na Slovensku v 20. storočí*. Príčiny a dôsledky úbytku populácie. FÓRUM Spoločenskovedná revue, Šamorín, 75–90.

- [8] GYURGYÍK László 2004. *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. Kalligram Könyvkiadó (Mercurius Könyvek), Pozsony.
- [9] KONTRA Miklós 2006. A magyarországi magyar nyelvhasználat variabilitásáról. In: Kiefer Ferenc–Siptár Péter (szerk.), *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 577–594.
- [10] LAMPL Zsuzsanna 2011. A szlovákiai magyarok családi és nyilvános nyelvhasználata 2011-ben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 13/3: 3–20.
- [11] LANSTYÁK István 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Gramma Nyelvi Iroda, Somorja.
- [12] LANSTYÁK István, 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Osiris Kiadó-Kalligram Kiadó-MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest-Pozsony.
- [13] MISAD Katalin 2019. *Nyelvhasználat kétnyelvű környezetben*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Gramma Nyelvi Iroda, Somorja.
- [14] MRVA Marianna–SZILVASSY Tímea 2011. Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 13/1: 37–58.
- [15] N. N. 2000. *Fragmenty mesta Nové Zámky*. MEA. 9–223.
- [16] SIMON Szabolcs 2017. Nyelvi változók a szlovákiai magyar nyelvváltozatokban. In: Misad Katalin (szerk.): *Kétnyelvűség térben és időben*. Szenczi Molnár Albert Egyesület, Pozsony. 106–126.
- [17] SIMON Szabolcs 2001. A szlovákiai kisebbségek nyelvi jogai: elmélet és gyakorlat. Szlovákiai magyarok és nyelvtörvények. Kontra Miklós és Hattyár Helga (szerk.), *Magyarok és nyelvtörvények*. Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus „Magyarok és nyelvtörvények” c. szimpóziumának tanulmányai. Budapest: Teleki László Alapítvány. 25–52.
- [18] SIMON Szabolcs 2020. Kétnyelvűség, nyelvi tájkép a szlovákiai Komárom városában. *Hungarológiai Közlemények* 3: 13–30. Bölcsészettudományi Kar, Újvidék.
- [19] STRBA Alexander Sándor 2008. *Érsekújvár hajdan és ma*. Vydavateľstvo KT spol. s r.o., Komárno. ISBN: 80-8056-637-1
- [20] SZABÓMIHÁLY Gizella – LANSTYÁK István (szerk.) 2011. *Magyarok Szlovákiában*. VII. kötet. Nyelv. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- [21] SZARKA László 2009. A szlovák és a magyar nyelv státusa a Dél-Szlovákiai kétnyelvűség gyakorlatában. In: *Magyar Tudomány* 2009/11: 1335–1343.
- [22] TOLCSVAI Nagy Gábor 2016. Folyamatos sztenderdzicáció: jelen idejű magyar alakulástörténet. In: Kozmács István és Vančo Ildikó (szerk.), *Sztenderd – nem sztenderd*. Variációk egy nyelv változataira. Válogatás a 18. Élőnyelvi Konferencia – Nyitra, 2014. szeptember 18–20. – előadásaiból. Antológia Kiadó, Lakitelek. 29–42.
- [23] TÓTH Sándor János 2020. The impact of Hungarian on Slovak language use in bilingual milieu. IN: *Yearbook of Finno-Ugric Studies / Ежегодник финно-угорских исследований* Vol. 14. (2020) No. 2. p. 227–235.
- [24] TÓTH Sándor János 2019. The dominant language of bilingual speakers in South Slovakia. IN: *Berliner Beiträge zur Hungarologie* Vol. 20. (2019) p. 25–39.
- [25] TRUDGILL, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó, Szeged.
- [26] VARGA Csilla 2017. A szlovákiai kisebbségek helyzete napjainkban. *REGIO*. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom, évf. 25. szám 1, 2017. 188–194.
- [27] VASS Ágnes 2013. A kisebbségi nyelvhasználat helyzete Szlovákiában. *LÉTÜNK* 2013/különszám, 72–91. MTA, Kisebbségkutató Intézet, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.